

ئەسەرنىڭ پۈرىقى

(مويەننىڭ پارىژ دۆلەتلىك كۈتۈپخانىدا سۆزلىگەن نۇتقى)

سەھىپە ئىلاۋىسى: ھەرقانداق بىر رايون، مىللەت ئەدەبىياتىنىڭ مۇۋەپپەقىيەت، يېڭىلىق، گۈللىنىشلىرى بىر تەرەپتىن ئۆز يازغۇچى، شائىر، ئەدىبلىرىنىڭ مەسئۇلىيەت، ئىخلاستا تەۋرەتكەن قەلىمگە؛ ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرىنىڭ ئىزدىنىش، مۇلاھىزە، تەتقىقاتلىرىغا باغلىق بولسا؛ يەنە بىر تەرەپتىن باشقا دۆلەت، رايون، خەلقلەرنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتىدىكى خاسلىقلىرىغا نەزەر سېلىش، ئۇلار ياراتقان، يارىتىۋاتقان ئەدەبىي ئېقىم، يېڭىلىق، ئۇسلۇبلىرىنى ئۆگىنىش، ئۇنى ئۆز ئىجادىيىتى ئۈچۈن ئۆرنەك، ئەينەك سۈپىتىدە پايدىلىنىشتىن ئايرىپ قارىغىلى بولمايدۇ.

ژۇرنىلىمىز مۇشۇ ساندىن باشلاپ، «ئىجادىيەت تەجرىبىخانىسى» ناملىق يېڭى سەھىپىنى ئاچىتۇق. ئەمەلىيەتتىمۇ مەيلى چەت ئەل، جۇڭگو ياكى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا بولسۇن ئاپتور، ئوقۇرمەنلىرىمىزگە تونۇشتۇرۇلۇشقا، شۇ ئارقىلىق ئۆزئارا ئۆگىنىش، ئالماشتۇرۇشقا تېگىشلىك تەجرىبىلەر ھېلىھەم خېلىلا كۆپ. دۇنياۋى شۆھرەت قازانغان، ئۆز دۆلتى ئەدەبىيات مۇنبىرىدە زور تەسىر قوزغىغان ياكى ئىجادىيىتىدىكى نەتىجىلىرى ئارقىلىق ئۆز رايونى ئەدەبىياتىغا يېڭى قان ئاتا قىلغان يازغۇچى، شائىرلارنىڭ ئۆز ئىجادىيىتى ھەم ئەدەبىيات، يېزىقچىلىق ھەققىدە سۆزلىگەن ئىلغار نۇتۇق، بايانلىرى؛ باشقىلارنىڭ مەلۇم يازغۇچى، شائىر ھەققىدە ئېلىپ بارغان يېڭى بايقاش، تەتقىقاتلىرىدىن تارتىپ تاكى ھەقىقىي قىممەتكە ئىگە ئەدەبىي سۆھبەت، ئىلمىي مۇھاكىمىلەر، شۇنداقلا چەت ئەل ھەم ئېلىمىزدە تەسىر قوزغىغان، يېڭىدىن بارلىققا كېلىۋاتقان ئەدەبىيات نەزەرىيەلىرى، ئەدەبىي ئېقىم، ئىجادىيەت يېڭىلىق، ئۇسلۇبلىرىغچە بولغان كەڭ مەزمۇنلار سەھىپىمىز ئۈچۈن ئەسەر مەنبەسى بولالايدۇ. قىسقىسى، «ئىجادىيەت تەجرىبىخانىسى» سەھىپىمىز ئەدەبىياتىمىز، ئاپتور، ئوقۇرمەنلىرىمىز ئۈچۈن تەجرىبە، ئۈلگە بولالايدىغان، يېڭىلىق روھى، ساقلاش قىممىتىگە ئىگە ئەسەرلەرنى قوبۇل قىلدۇ.

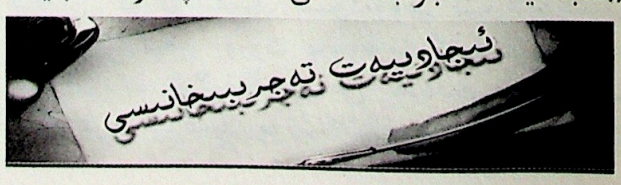

قېنى كېلىڭ، ھەممىمىز بىرلىكتە ئەدەبىياتىمىز ئۈچۈن قىممەتلىك تەجرىبىلەرنى توپلايلى...

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولياز‌ملار نامبىرى

ناپولېئون بىر چاغلاردا: «كۆزۈمنى يۇمۇپ تۇرۇپمۇ پۈراش سېزىمىمگە تايىنىپلا يۇرتۇم كورسكا ئارىلىنى تېپىپ كىتەلەيمەن» دېگەنىكەن، چۈنكى ئۇ ئارالدا بىر خىل ئۆزۈملۈك بولۇپ، ئەتراپتىن ئۇنىڭ ئۆزگىچە ھىدى تارىلىپ تۇرارمىش...

سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىسى شولوخوف «تىنچ دون» رومانىدا بىزگە ئۆزىنىڭ ئالاھىدە تەرەققىي قىلغان پۈراش سېزىمىنى نامايان قىلىپ بەردى. يازغۇچى دون دەرياسى سۈيىنىڭ پۈرىقىنى، يايلاقتىكى كۆك، قۇرۇق ئوتنىڭ ھىدىنى، يەنە ئاتنىڭ بەدىنىدىن تارالغان تەر پۈرىقىنى تەسۋىرلىدى، ئەلۋەتتە يەنە كازاك ئەرلىرى ۋە خوتۇنلىرىنىڭ بەدىنىدىكى ھىدلارنى قەلەمگە ئېلىشنىمۇ ئۇنتۇمىدى. شولوخوف رومانىنىڭ بەت بېشى سۆزىدە: «ئاھ، تىمتاس دون دەرياسى، بىزنىڭ ئاتىمىز!» دەپ يازغىنىدەك، دون دەرياسى ھەم كازاك يايلاقلىرىنىڭ ھىدى ئەمەلىيەتتە يازغۇچىنىڭ يۈرتىنىڭ ھىدى ئىدى.

جۇڭگو-رۇسىيە چېگرالاسىدىكى ئۇسسۇرى دەريالىسىدا تۇغۇلىدىغان كىتا بېلىقلىرى چوڭ دېڭىزلارنىڭ تەكتىدە چوڭ بولىدىكەن، بىراق ئۇ تۇخۇملاش مەزگىلىدە، تۇمەن چاقىرىملاپ دەريا-دېڭىزلارنى، قاتمۇ قات خېيىم-خەتەرلەرنى بېسىپ ئۆتۈپ، تۇغۇلغان جايىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئەۋلاد قالدۇرىدىكەن. بېلىقلارنىڭ مۇنداق ئەقىلگە سىغمايدىغان ئىشلىرىنى راستىنلا چۈشەنلەمەي قالىمىز. ئەمما يېقىندا بېلىقشۇناسلار (ئىختىئولوگلار) بۇنىڭ جاۋابىنى تېپىپ چىقتى، ئەسلىدە بېلىق ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ بىزنىڭكىدەك بۇنداق ئالاھىدە بۇرنى بولمىسمۇ، ئۇلارنىڭ بەكلا تەرەققىي قىلغان پۈراش سېزىمى ۋە پۈراقنى ئەستە قالدۇرۇش ئىقتىدارى بولىدىكەن، مانا مۇشۇنداق ئىقتىدارى، ئۆزى تۇغۇلغان ئانا دەريانىڭ خاتىرىسىدىكى ھىدىغا تايىنىپ، ئۇلۇغ دېڭىزلارنىڭ دەھشەتلىك قاينام‌لىرىغا قارشى كېزىپ، قىرغاقىقا كېلەيلا دېگەندە يېرىمى دېگۈدەك ئۆلۈپ كېتىدىكەن، قىرغاقتا ئۇلىشالىغانلىرى بولسا بىرمۇ ساق يېرى قالمىغان ھالەتتە ئۆزلىرىنىڭ ئانا ماكانىغا دەسسەپلا، ئەۋلاد قالدۇرۇش ۋەزىپىسىنى تاماملىۋالىدىكەن، ئاندىن ئاھۇ زارىسىز ئۆلۈپ كېتىدىكەن. ئانا دەريانىڭ ھىدى ئۇلارغا نىشان كۆرسىتىپ، ھەتتا مۇشەققەتلەرنى يېڭىشى ئۈچۈن مادار بولىدىكەن...

مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، كىتا بېلىقلىرىنىڭ ھاياتى يازغۇچىلارنىڭكىگە بەكلا ئوخشايدۇ. يازغۇچىنىڭ ئىجادىيىتىمۇ ئەمەلىيەتتە يۇرت ھىدى ئەستىلىكلىرى ئارقىلىق يۇرتنى ئىزدەش مۇساپىسىدۇر...

ئۇنئالغۇ، سىنئالغۇ، ئىنتېرنېتلار پەيدا بولغان بۈگۈندە، ھېكايىنىڭ ئەھۋالاتلارنى خاتىرىلەپ، مەنزىرىلەرنى سۈرەتلەشتەك فۇنكسىيەسى كەسكىن خىرىسلارغا دۇچ كەلدى. سىزنىڭ قەلىمىڭىز قانچىلىك نەپىس، توغرا بولۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ يەنىلا سىن تارتقۇنىڭ كۆزىدىن ئاشۇرۇپ يازالمايسىز-دە. بىراق، «ھىد مەسلىسى»دە بولسا، ئاپپارات بېشىنى ئېگىشكە مەجبۇر. بۇ دەل بىز بۈگۈنكى دەۋر يازغۇچىلىرى ئىگە بولالىغان ئەڭ ئاخىرقى پۇرسەت بولسىمۇ، ئەپسۇس، پەرىزىمچە ياخشى كۈنلەر ئۇزاققا بارمايدىغان ئوخشايدۇ، بۇ كوزىرىمىزنى ئىشقا سالا-سالمايلا ئاشۇ ئالىملارنى «پۇراق ئالغۇ»نى ياساپ چىقمايدۇ، دېگىلى بولمايدۇ. ھىد تارىتالايدىغان كىنو ۋە تېلېۋىزورلارمۇ تاپ بېسىپلا بارلىققا كېلىشى مۇمكىن. شۇڭا بۇنداق ماشىنىلار تېخى ئىختىرا بولمىغان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، بىزنىڭ قەزىقىدا ھىد-پۇراقلارغا تويۇنغان ئەسەرلەرنى يېزىۋالمەقمىز زۇرۇر...

مەن ئاشۇنداق پۇرىقى بولغان ھېكايىلەرنى ئوقۇشقا ئامراق. مېنىڭچە پۇرىقى بولغان ھېكايە ياخشى ھېكايىدۇر. ئۆزىگە خاس پۇرىقى بولغان ھېكايە بولسا ئەڭ ياخشى ھېكايىدۇر. ئۆزىنىڭ كىتابىنى پۇراق-ھىدلارغا تولدۇرالىغان يازغۇچى ياخشى يازغۇچىدۇر، خاس پۇراقلار بىلەن كىتابىنى بىزىيەلىگەن يازغۇچى بولسا ئەڭ ياخشى يازغۇچىدۇر...

يازغۇچى بەلكىم سەزگۈر بىر بۇرۇنغا موھتاجدۇر، بىراق بۇرنى بەكلا سەزگۈر بولغان كىشىنىمۇ يازغۇچى دېيەلمەيمىز. ئوۋ ئىتىنىڭ بۇرنى ھەممىنىڭكىدىن ئۆتكۈر، بىراق ئۇ يازغۇچى ئەمەس. نۇرغۇنلىغان مۇنەۋۋەر يازغۇچىلار ئەمەلىيەتتە ئېغىر بۇرۇن يالىلۇقىغا گىرىپتار بولغان، ناھايەت، بۇ ئۆلارنىڭ خاس ھىدى بولغان ئەسەرلەرنى يېزىشىغا پۈتلىكاشاڭ بولالمىغان.

مېنىڭ دېگىنىم — بىر يازغۇچى چوقۇم پۇراق ھەققىدە مول تەسەۋۋۇر ئىقتىدارىغا ئىگە بولۇشى كېرەك. كۈچلۈك ئىجادچانلىققا ئىگە ياخشى يازغۇچىلار يېزىقچىلىق قىلىۋاتقاندا چوقۇم قەلىمىدىكى ئادەم، مەنزىرىلەرنىڭ ئۆز ھىدىنى بىمالال قويۇۋېتىشىگە يول قويۇشى، پۇراقسىز شەيئىلەرگىمۇ تەسەۋۋۇر كۈچى ئارقىلىق پۇراق ئاتا قىلىشى كىرەك. بۇ ھەقتىكى مىساللار ئەلۋەتتە ئاز ئەمەس...

گېرمانىيە يازغۇچىسى پاترىك سۇسكىنىد (تەرجىماندىن) ئۆزىنىڭ «ئەتىر» ناملىق رومانىدا، دەرىجىدىن تاشقىرى پۇراش سېزىمىگە ئىگە بىر غەلىتە ئادەمنى يازغان، ئۇ ھەرخىل پۇراقلارنى تېپىپ، ئەتىر ياساشنىڭ تۇغما ئۇستىسى بولۇپ، بۇنداق تالانت ئەلۋەتتە پەقەت پارىژدىلا دۇنياغا كۆز ئاچالايدۇ. بۇ رەھىمسىز تالانت ئىگىسىنىڭ كاللىسىدا جاھاندىكى بارچە شەيئىنىڭ پۇرىقى ساقلانغان بولۇپ، ئۇ بۇلارنى تەكرار سېلىشتۇرۇش نەتىجىسىدە جاھاندىكى ئەڭ ئېسىل پۇراق — ياش قىزلارنىڭ پۇرىقى ئىكەن، دېگەن خۇلاسىگە كەلگەن، شۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ نورماللىقىدىن ئېشىپ كەتكەن پۇراش سېزىمىگە تايىنىپ، 24 نەپەر نازىنىن قىزنى ئۆلتۈرگەن، ئۇلارنىڭ بەدىنىدىكى پۇراقلارنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ ئارىلاشتۇرۇپ، ئاخىرىدا بىر خىل ئەتىرنى ياساپ چىققان. ئۇ بۇ سىرلىق ئەتىرنى ئۈستىبېشىغا چاچقان چېغىدا كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ رەزىللىكىنى ئۇنتۇپ قېلىپ، ئۇنىڭغا نىسبەتەن ئاجايىپ چوڭقۇر سۆيگۈ ھېسسىياتىدا بولغان. ھەتتا پولاتتەك پاكىتلار ئالدىدىمۇ، كىشىلەر ئۇنىڭ بىر ئەشەددىي قاتىل ئىكەنلىكىگە ئىشەنگۈسى كەلمىگەن. ئۇ ئۆلتۈرۈۋەتكەن قىزلارنىڭ ئاتىلىرىدىمۇ ئۇنىڭغا نىسبەتەن چوڭقۇر قايىللىق پەيدا بولغان، قاتىلنى قەدىرلەش ئۆز قىزىغا بولغان مېھىر-مۇھەببىتىدىنمۇ ھالقىپ كەتكەنىكەن. بۇ رەھىمسىز مەخلۇق ئەيمەنمەستىنلا كىم ئىنسانلارنىڭ پۇرىقىنى تىزگىنلىۋالسا، شۇ دۇنيانىڭ غوجىسى بولالايدىكەن، دەپ جار سالغانىكەن...

گارسىيا ماركۇسنىڭ «يۈز يىل غېرىبلىق» تىكى پېرسوناژ ئۆزى قويۇپ بەرگەن سېسىق يەل ئارقىلىق گۈل-چېچەكلەرنى قۇرۇتۇۋېتەلەيدۇ، قۇتىدەك قاپقاراڭغۇلۇقتىمۇ پەقەت پۇراش سېزىمىگە تايىنىپ قىلچە خاتاسىزلا ئۆزى سۆيىدىغان ئايالنىڭ باغرىنى تاپالايدۇ...

فولكنېرنىڭ «شاۋقۇن ۋە غەليان» ناملىق رومانىدا بىر پېرسوناژ بار، ئۇ سوغۇقنى ھىدلىيالايدۇ، ئەمەلىيەتتە، سوغوقنىڭ پۇرىقى بولمايدۇ، بىراق فولكنېر شۇنداق يازدى، بىزمۇ ئۇنى ئاشۇرۇپ يېزىپتۇ، دېمىدۇق، ئەكسىچە ئۇنىڭدىن چوڭقۇر تەسىرلەندۇق. راستتەك ھېس قىلدۇق، چۈنكى سوغۇقنى پۇرىيالايدىغان ئۇ پېرسوناژ بولسا بىر ھاماقەت...

يۇقىرىقى مىساللار ۋە ئاددىي تەھلىللەردىن بىز ئەسەرلەردە راستتىنلا مۇنداق ئىككى خىل پۇراقنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ياكى بولمىغاندا پۇراقنىڭ ئىككى خىل يېزىلىش ئۇسۇلى بارلىقىنى بايقىدۇق. بىر خىلى ئەمەلىيەتنى يېزىش ئۇسۇلى بويىچە، يازغۇچىنىڭ تۇرمۇش تەجرىبىسى بولۇپمۇ يۇرت تەسىراتلىرى ئاساسىدا ئۆزى تەسۋىرلەۋاتقان شەيئىگە پۇراق ئاتا قىلىش ياكى پۇراق ئارقىلىق تەسۋىرلەۋاتقان شەيئىنى ئاشكارا قىلىش؛ يەنە بىر خىلى بولسا، يازغۇچىنىڭ تەسەۋۋۇر ئىقتىدارى ئارقىلىق ھىد-پۇرىقى بولمىغان شەيئىلەرگە پۇراق ئاتا قىلىش، پۇرىقى بولسىمۇ يەنە ئۇنىڭغا باشقىچە پۇراق ئاتا قىلىپ يېزىشتۇر.

سوغوقنىڭ پۇرىقى يوق، چۈنكى ئۇ ئەزەلدىن بىر شەيئى ئەمەس، بىراق فولكنېر قاپ يۈرەكلىك بىلەن ئۇنىڭغا پۇراق ئاتا قىلدى.

ئۆلۈم، ئۇمۇ شەيئى ئەمەس، ئۆلۈمنىڭ پۇرىقى يوق، ئەمما ماركوز ئۆز پېرسوناژلىرىغا ئۆلۈمنىڭ پۇرىقىنى پۇرىيالايدىغان ئىقتىدار ئاتا قىلدى...

ئەلۋەتتە، پەقەت پۇراق بولسىلا ئەسەر پۈتۈپ قالمايدۇ، يازغۇچى ئەسەر يېزىۋاتقاندا جەزمەن بارلىق سەزگۈ ئەزالىرىنى ئىشقا سېلىشى كېرەك، سىزنىڭ تەم، كۆرۈش سەزگۈڭىز، ئاڭلاش، تېگىش سېزىمىڭىز ياكى بولمىسا دەرىجىدىن تاشقىرى تۇيغۇڭىزدىن باشقا سىرلىق سەزگۈلىرىڭىز دېگەندەك. شۇنداق بولغاندىلا، سىزنىڭ ئەسىرىڭىز ھاياتلىق ھىدى بىلەن تارتۇقلىنالايدۇ. ھەرگىزمۇ ھېچقانداق ھاياتىي كۈچى بولمىغان خەتلەر دۆۋىسى بولۇپ قالمايدۇ، بەلكى پۇرىقى، ئاۋازى، ھارارىتى، شەكلى، ھېسسىياتى بولغان تىرىك جان

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار نامبىرى

بولالايدۇ...

يېزىقچىلىققا يېڭى كىرىشكەن چاغلاردا دائىملا مۇشۇنىڭدەك باش قېتىنچىلىققا دۇچ كېلەتتۇق، يەنى، تۈرمۇشتا راستىنلا بولۇپ ئۆتكەن، ئەسلىدىنلا بەك ئەگرى-توقاي، تەسىرلىك بولغان ھېكايىلەرنى ئەسەر قىلىپ يېزىپ چىققاندىن كېيىن ئوقۇساق، توقۇلغاندەك، كىشىنىڭ يۈرىكىنى لەرزىگە سالالىغۇدەك قۇدرەتتىن مۇستەسنا بىر نېمە بولۇپ قالاتتى. ئەلۋەتتە، نۇرغۇنلىغان مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر بار، بىز بۇنىڭ ئېنىقلا بىر توقۇلمىلىقىنى بىلىمىز-يۇ، بىراق ئۇنىڭدىن چوڭقۇر تەسىراتلارغا ئېرىشىمىز. ئۇنداقتا نېمىشقا بىزدە بۇنداق ئەھۋاللار كېلىپ چىقىدۇ؟ مېنىڭچە، مەسلىنىڭ ئاچقۇچى دەل بىز ئاشۇ تۈرمۇشتىكى راست ۋەقەلەرنى خاتىرىلەۋاتقاندا ئۆزىمىزنىڭ ئىجادىيەتچى ئىكەنلىكىمىزنى ئۇنتۇپ قېلىپ، پۇراش، كۆرۈش، ئاڭلاش قاتارلىق ھەممە سەزگۈلىرىمىزنى قوزغاتمىغانلىقىمىزدا. ئۇلۇغ يازغۇچىلارنىڭ توقۇلما ئەسەرلىرىنىڭ بىزنى شۇنچىۋالا ئىشەندۈرەلىشىدىكى سەۋەب بولسا، دەل ئۇلارنىڭ بارچە سەزگۈلىرىنى قوزغىتىپ يازالىغانلىقىدا، شۇنداقلا تەسەۋۋۇر ئىقتىدارىنى ھەققىي ئىشقا سېلىپ، نۇرغۇنلىغان ئۆزگىچە تۇيغۇلارنى يارىتالىغانلىقىدا. بۇ دەل بىزنىڭ ئادەمنىڭ قوڭغۇزغا ئايلىنىشىنىڭ مۇمكىنسىزلىكىگە چىنپۇتۇپ تۇرۇپمۇ، كافكانىڭ «شەكىل ئۆزگەرتىش خاتىرىسى» پوۋېستىدىكى ئادەمنىڭ قوڭغۇزغا ئايلانغانلىقىدىن ئاجايىپ لەرزىگە كەلگىنىمىزگە ئوخشاشلا بىر ئىش...

كىنو مەيدانغا كەلگەندىن كېيىن، كىشىلەر پىروزىنىڭ تەقدىرىدىن ئەنسىرەپ كېتىشكەنىدى، 50 يىل مۇقەددەم، جۇڭگودا ھەتتا پىروزا «ئۆلىدۇ» دېگەندەك پەرەزلەرمۇ بولۇنغانىدى، بىراق پىروزا ھېلھەم «ھايات». تېلېۋىزور ھەممە ئائىلىنى قاپلىغاندىن كېيىن، ئەيتاۋۇر پىروزىنىڭ تەقدىرى سەل كاجلىشىپ قالغاندەك بولدى، دېمىسمۇ، تېلېۋىزور پىروزىنىڭ بىر قىسىم ئوقۇرمەنلىرىنى تارتىۋالغان ئىدى، لېكىن شۇنىڭدىمۇ رومان ئوقۇيدىغان ئادەملەر يەنىلا ئازلاپ قالمىدى، پىروزىغمۇ «ئۆلۈم نۆۋىتى» قىسقا مەزگىلدە كەلمەيدىغاندەك تۇرىدۇ. ئىنتېرنېتنىڭ بارلىققا كېلىشى پىروزىغا كەسكىن بىر رىقابەتنى سوۋغا قىلغان بولسىمۇ، مېنىڭ نەزىرىمدە ئۇ پەقەت بىزنى ئەنئەنىۋى كىتابنىڭ تارىتىش شەكلىدىن پەرقلىنىدىغان بىر خىل يېزىش ئۇسۇلى بىلەن تەمىن ئەتتىلا، خالاس...

ئەسەر يېزىشتىن باشقىسى قولۇمدىن كەلمەيدىغان ئادەم بولۇش سۈپىتىم بىلەن، ئاللىبۇرۇنلا يېزىقچىلىقنىڭ مۇشكۈل ئەھۋالدا قالغانلىقىنى كۆرۈپ يەتكەن بولساممۇ، بۇنى ئېتىراپ قىلغۇم يوق، ئەكسىچە شۇنداق ئويلايمەنكى، پىروزا باشقا سەنئەت ياكى تېخنىكا شەكىللىرى ئورنىنى باسالمايدىغان ھۆكۈمراندۇر. ھەتتا «پۇراق ئالغۇ» ئىختىرا قىلىنغان تەقدىردىمۇ، ئۇ پەقەتلا دۇنيادا مەۋجۇت بولغان پۇراقلىنا ئالالايدۇ، رېئاللىقتا مەۋجۇت بولمىغان پۇراقنى خاتىرىلەشكە بولسا بىقۇۋۇلدۇر. بۇ خۇددى سىنئالغۇنىڭ مەۋجۇت بولمىغان ئاۋازنى خاتىرىلىيەلمىگىنىگە ئوخشاش بىر ئىش. ئەمما يازغۇچىلارنىڭ تەسەۋۋۇر ئىقتىدارى يوقنى بار قىلالايدۇ. يازغۇچى مانا مۇشۇنداق قىلالايدىغان ئىشى يوق ئىقتىدارى بىلەن، ئەزەلدىن مەۋجۇت بولمىغان پۇراقنى كەشىپ قىلىپ، ئەزەلدىن مەۋجۇت بولمىغان شەيئىنى بارلىققا كەلتۈرەلەيدۇ. مانا بۇلار بىزنىڭ بۇ كەسپىمىزنىڭ مەڭگۈ ئۆلمەيدىغانلىقىنىڭ يىلتىزىدۇر...

ئەينى يىللاردا، گېرمانىيە يازغۇچىسى توماس.مان كافكانىڭ بىر پارچە رومانىنى ئېينىشتىينغا سوۋغا قىلغانىكەن، بىراق، ئەتىسىلا ئېينىشتىين توماس.مانغا قايتۇرۇپ بېرىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا: «ئادەمنىڭ مېڭىسىمۇ بۇنچىۋالا مۇرەككەپ ئەمەس» دەپتۇ. بىزنىڭ كافكا جاھان تارىخىدىكى ئەڭ ئۇلۇغ ئالىمنىمۇ يېڭىۋالغانىدى، مانا بۇ بىزنىڭ ساھەيىمىزنىڭ غۇرۇرى، ئىپتىخارى...

ئۇنداقتا بىز ئاسمان-يەلەكنى تىترەتكۈدەك دەرىجىدە سەزگۈمىزنى قوزغىتىپ، تىنىقى، پۇرىقى، ھارارىتى، ئاۋازى، ئەلۋەتتە يەنە سىرلىق ئىدىيەسىمۇ بولغان رومانلارنى ئىختىرا قىلايلى!

دۇرۇس، يازغۇچى ئەسىرىنى تىل بىلەن يازىدۇ، بىز دېگەن پۇراق، تۇس، ھارارەت، شەكىللەرنىڭ ھەممىسلا جەزمەن تىل ئارقىلىق «ياساپ چىقىرىلىدۇ» ياكى تىلنى ۋاستە قىلىدۇ. تىل بولمىسا ھەممە مەۋجۇت بولمايدۇ. ئەدەبىي

تىلىنىڭ كونكرېت مەنىلەرنى ئۆزىگە يۈكلىگەنلىكىدە. شۇڭلاشقا تەرجىمىدىكى قولايلىقنى كۆزلەپ بولسىمۇ، يازغۇچىلارنىڭ سەزگۈسىنى چوقۇم ئىجتىهات بىلەن يېزىپ چىقىمىقى، تۈيغۇلارغا باي، «هايات» دۇنياني بەرپا قىلمىقى هاجەتتۇر. سەزگۈ بولغاندىلا ئاندىن هېسسىيات بولىدۇ، سەزگۈسىز، «ئۆلۈك» ئەسەر ئەلۋەتتە كىشى قەلبىنى لەرزىگە سالالمايدۇ...

ئۇسسۇرى دەرياسىدىكى كىتا بېلىقلىرى كەبى ئانا دەريايىمىزنىڭ پۈرىقىنى هىدلاپ، قەھرىمانلارچە، قورقۇمسىزلارچە ئالغا ئىلگىرىلەش بىزگە نېسىپ بولغاي!

تەسەۋۋۇرىمىزنىڭ قەدەم-ئىزلىرى يېراق قەدىمكى زامانىدىكى پۇراقلارغىمۇ يەتسۇن، ئۇ ۋاقىتتا يەر شارىدا سېسىق هىدى جاهانىي بىر ئالىدىغان سانسىزلىغان دىنازاۋۇرلار ياشار ئىدى. بەزىلەرنىڭ دېيىشىچە، دىنازاۋۇر ئۆزىنىڭ سېسىق ئوسۇرۇقىدا ئۆلگەن ئىكەن...

مەن ئاجايىپ بىر قاپ يۇرەكلىك بىلەن دۆلتىمنىڭ ئولىمپىك تەنھەرىكەت يىغىنى ئېچىلىش مۇراسىمىغا مەسئۇل رەهبەرلەرگە مۇنداق بىر تەكلىپنى بېرىمەن: «2008-يىلى ئېچىلىش مۇراسىمىدا، مەشئەلگە ئوت يېقىلغان ئاشۇ دەقىقىدە، چوقۇم يۇز خىل گۈل، يۇز خىل دەرەخ، يۇز خىل ئېسىل شارابنىڭ ئارىلاشمىسىنىڭ پۇرىقىمۇ تەڭلا شىددەتلىك رەۋىشتە قويۇپ بېرىلىشى، ئولىمپىكنىڭ خۇشبۇي هىدى دىماقلارغا گۈپپىدە ئۇرۇلۇشى كېرەك...»

خاتىرىلىرىمىزگە مەھكەم ئورناپ كەتكەن بارچە هىدنى قوزغىتايلى، ئاندىن ئاشۇ هىدنىڭ هەمراهلىقىدا ئۆتمۈشتىكى تۇرمۇشمىزنى، سۆيگۈلىرىمىزنى، ئازاب-هەسرەتلىرىمىزنى، شادلىقلىرىمىزنى، غېرىبلىقىمىزنى، باللىقمىزنى، ئانىمىزنى... ئىشقىلىپ هەممە نېمىمىزنى، خۇددى پىروئوست بىر چىشلەم مادېلىن كولىباساسىنى (باقالى) كۆتۈرۈپ يۇرۇپ كەچمىشلىرىگە قايتقاندەك ئەسلەيلى...

ئېلىمىزنىڭ مەشهۇر يازغۇچىسى پۈسۈلكىنىڭ بۇيۇك ئەسىرى «لياۋجەي رىۋايەتلىرى»دە سرلىق بىر ئەما راهىب سۆزلىنىدىغان بولۇپ، ئۇ بۇرنى بىلەن ماقالىنىڭ ياخشى-يامانلىقىنى پۇرىيالايدىكەن، كېچۇي (ئەمەلدارلىق) ئىمتىهانىغا قاتناشماقچى بولغان تالاي تالىپلار ماقالىلىرىنى بۇ راهىبنىڭ پۇراپ بېقىشىغا سۇنۇشىدىكەن، راهىب ناچار ماقالىنى پۇرىسا دەرهال قۇسۇۋېتىدىكەن، ئۇ «ناچار ماقاله بەتبۇي پۇراق چىقىرىدۇ» دەيدىكەن. بىراق كېيىنچە، ئۇنى شۇنداق قاتتىق قۇستۇرۇۋەتكەن ماقالىلەر نېمىشقىدۇر قوبۇل قىلىنىپ، ئۇنىڭ بۇرنىغا مەززىلىك پۇرىغان ياخشى ماقالىلەر بولسا قوبۇل قىلىنالماي قالىدىكەن...

تەيۋەندىكى بۇنۇڭ مىللىتى ئارىسىدا مۇنداق بىر هېكايە تارقالغان، ئۇلارنىڭ كەنتىنىڭ يەر ئاستىدا ياشايدىغان بىر قەبىلسى بولۇپ، بۇلارنىڭ پۇراش سېزىمى ئالاهىده تەرەققىي قىلغانىكەن، يەنە كىلىپ بۇ قەبىلىدىكىلەر تاماققا ئۇستا بولۇپ، ئەتكەن تاماقلىرىنىڭ مەززىلىك هىدلىرى ئىشتىهانى يارىدىكەن، بىراق ئۆزلىرى يېمەيدىكەن. تائاملارنى تەييارلاپ بولغاندىن كېيىن ئۇلارنى بىر ئوچۇقچىلىققا تىزىدىكەن، ئاندىن قەبىلىدىكىلەر تائاملارنى چۆرىدىشىپ ئولتۇرۇپ، تاماق هىدىنى سۈمۈرىدىكەن. ئۇلار پۇراقنى هىدلاشقا تاينىپلا جان ساقلىيالايدىكەن، يەر يۈزىدىكىلەر دائىم ئوغرىلىقچە يەر ئاستىغا چۈشۈپ، پۇراش قەبىلسىدىكىلەر پۇراپ قويغان تائاملارنى ئوغرىلاپ كېتىدىكەن. مەن بۇ ۋەقەلەرنى بىر پارچە هېكايە قىلىپ يېزىپ چىقتىم، ئەسەردە مەن هەمىشە يەر ئاستىغا چۈشۈپ تاماق ئوغرىلاپ يەيدىغان كىچىك بالا بولغانىدىم. شۇغىنىسى هېكايىنى ئېلان قىلىپ بولۇپلا دەرهال پۇشايمان قىلدىم، ئەسلىدە نورمال ئادەملەرنىڭ مەيدانىدا ئەمەس، پۇراش قەبىلسىدىكىلەرنىڭ مەيدانىدا تۇرۇپ يازسام توغرا بولاتتىكەن. ئەگەر مەن ئۆزۈمنى پۇراش قەبىلىدىكىلەرنىڭ بالىسى قىلىپ تەسەۋۋۇر قىلغان بولسام ئىدىم، بۇ هېكايە جەزمەنكى قالتىس سرلىق چىققان بولاتتى...

2001-يىلى 12-ئاينىڭ 14-كۈنى

(مويەننىڭ «ئەسەرنىڭ پۇرىقى» ناملىق كىتابىدىن رابىگۈل ۋەلى تەرجىمىسى)

مۇهەررىرى: **ئىمىرهەسەن مەخمۇت**